

знання про важливість бути толерантним та любити своїх близьких; рефлексія тренінгової роботи.

IV етап – Проведення повторного дослідження за допомогою методики діагностики комунікативної толерантності В.В. Бойка, експрес-опитувальника «Індекс толерантності» (Г.У. Солдатова, О.А. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.А. Шайгерова) та методики виявлення стратегії поведінки у конфлікті К. Томаса.

V етап – Порівняльний аналіз результатів дослідження до та після впровадження тренінгової програми.

VI етап – Повідомлення результатів дослідження підліткам та класному керівнику.

За результатами дослідження, ми прийшли наступних висновків:

- за методикою В. В. Бойка до впровадження тренінгової програми: у більшості хлопців та дівчат домінує показник середнього рівня толерантності по всім шкалам, крім I та III, після впровадження тренінгової програми – по всім шкалам досліджувані мають показники високого рівня толерантності;

- до впровадження тренінгової програми: у більшості хлопців та дівчат є домінуючою «конкуренція» як стратегія поведінки у конфліктних ситуаціях, а після впровадження програми – стратегія «співпраці».

- до впровадження тренінгової програми більшість хлопців та дівчат мають високий рівень етнічної толерантності, середній рівень соціальної толерантності та толерантності, як риси особистості. Після впровадження тренінгової програми більшість хлопців та дівчат мають високий рівень всіх видів толерантності за експрес-опитувальником Г. У. Солдатової, О. А. Кравцової, О. Е. Хухлаєвої, Л. А. Шайгерова.

Ефективність тренінгової програми доведено – соціально-психологічний тренінг сприяє формуванню конструктивної взаємодії підлітків. Таким чином, гіпотезу, яку ми ставили на початку дослідження, – ми підтвердили.

Перспектива подальшого дослідження полягає в дослідженні детермінантів формування прив'язаності матері до дитини у пренатальному періоді.

Література

1. Конструктивная психология конфликта / Б. И. Хасан. – СПб. : Питер, 2003. – 250 с.
2. Чебыкина О. А. Немного о конструктивном взаимодействии // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – Т. 20. – С. 296-300.
3. Ягоднікова В. В. Як підготувати тренінг [Текст] / В. В. Ягоднікова // Шкільному психологу. Усе для роботи : наук.-метод. журн. – 2010. – №8. – С. 21-23.
4. Heider F. The Psychology of interpersonal relations. – N. Y., 1988. – P. 24-36.
5. Jones E.E., Thibaut J.W. Interaction goals as bases of inference in interpersonal behavior perception // Person perception and interpersonal behavior. Tagiuri R., Petrullo L. (eds.). – Stanford, 1988. – P. 112-113.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИВ'ЯЗАНІСТІ ДО БАТЬКІВ ЯК ЧИННИК ПОДРУЖНІХ СТОСУНКІВ

Ганошина Альона Іванівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка м. Житомир.
Науковий керівник – канд. психол. наук.
доцент кафедри психології розвитку та консультування
Коломієць Тетяна Володимирівна

Особистість людини формується під безперервним впливом безлічі факторів,

найважливішими з яких є сім'я і той досвід, який людина в ній отримує. Значення впливу сім'ї на розвиток людини не можна переоцінити, тому у наш час так багато робіт присвячені вивченню її характеристик і їх впливу на психічний світ людини. Досвід, отриманий в батьківській родині, особливо на ранніх етапах розвитку, є значущою основою не тільки для становлення характеру, формування уподобань і світогляду, установок і ціннісних орієнтацій особистості, але і для побудови подружніх стосунків. Він визначає якість і стабільність шлюбу. Подружні стосунки - одна з найбільш досліджуваних на сьогоднішній день областей психологічної проблематики. Криза сучасної сім'ї лише підкреслює актуальність теми.

Численні дослідження науковців та практиків спрямовані на визначення важливості характеру взаємовідносин у сім'ї для формування багатьох соціально значимих якостей особистості й гармонічності сфери спілкування, а також особливої ролі емоційних зв'язків з батьками у становленні основ самосвідомості людини та її ставлення до навколишнього світу (Л. С. Виготський, А.М. Леонтьєв, М.І. Лісіна, Л.І. Божович, Е.О. Смірнова, М. Малер, М. Кляйн, Дж. Боулбі, М. Айнсуорт та ін.). Акцентовано увагу на те, що глибокий емоційний зв'язок, що виникає в дитинстві між дітьми та близькими дорослими в результаті спілкування та тісної взаємодії, надає потужний, різносторонній, довгостроковий вплив на формування цілого ряду сторін його емоційно-особистісної та комунікативної сфер (Дж. Боулбі, М. М., Дж. Кассіди, С. Хазан, П. Шавер, Г. Амсен, М. Грінберг, К. Батоломеу, М. Мікулінцер, Р. Фралі, К. Дейвіс, Н. Розенталь, Р. Кобақ, Б. Фені, Е.О. Смирнова, Г.В. Бурменська, Є.С. Калмикова, М.А. Падун та ін.). Однак онтогенетична значимість прив'язаності на різних етапах психічного розвитку та становлення особистості розкривається ще далеко не повністю. Такий аспект цілком відноситься до такого важливого сегмента системи значущих відносин, як взаємини в новоствореній сім'ї (в шлюбі) через призму образу батьків. Яка в цьому процесі роль внутрішніх сімейних відносин і, перш за все, якісних особливостей прив'язки новоствореного шлюбу, подружніх стосунків до батьків (надійних або стриманих), - питання, закономірно постає в контексті вивченої проблематики, але практично ще не зачіпається емпіричними дослідженнями.

Загалом, серед чинників, що здійснюють непрямий вплив на подружнє життя є подружні відносини батьків, який сімейний уклад, матеріальний рівень сім'ї, негативні явища, що спостерігались в сім'ї і в характері батьків, тощо. Навіть невелика сімейна травма часто залишає глибокий слід, формуючи у дитини негативні погляди і позиції, що супроводжують її на протязі всього життя. Часом непереможні конфлікти неминучі там, де партнери діаметрально відрізняються за своїм світоглядом.

Прив'язаність до батьків є основним фактором, що впливає на проблеми, загальні для життя подружніх стосунків. Корисним інструментом для розуміння цих паралелей є модель прив'язаності і сепарації Боулбі [2, с. 84], що має в структурі такі елементи, як надійна прив'язаність (результат адекватного раннього контакту з матір'ю; тривожна прив'язаність (обтяжений зв'язок в результаті невпевненості загрози або справжнім розставанням; відчуженість (відмова дитини від зв'язку з первинним об'єктом та відчуває труднощі з формування будь-яких прив'язаностей). Така послідовність описує прогресуючий спад довіри до батьків, що відбувається в перші 3-5 років і в подальшому перетворюється в проблему з прив'язаністю. Діти, які пережили подібні труднощі на ранніх стадіях розвитку, виростають з проблемою довіри до об'єкта, ця проблема лежить в основі зв'язку між батьками і дитиною та навпаки. Причиною її можуть бути напруга у взаємодії матері і немовляти, розбіжність темпераментів або серйозні медичні ускладнення. Іншою причиною може стати дистантна, суперечлива, тривожна або ще якимось чином порушена поведінка батьків.

Школа об'єктних відносин, яка виникла в межах психоаналізу [4, с. 43], розглядає матір як перший об'єкт потреби дитини, досвід відносин у дитинстві з матір'ю переноситься в усі подальші близькі стосунки дитини. Батько в цій теорії виступає як захист матері і немовляти, одночасно «ведучи підривну діяльність» зв'язку мати-дитя і «заохочуючи вихід немовляти за

межі материнської прив'язаності до зовнішнього світу».

Концепція А. Адлера [1] містить цікаві доповнення, що дозволяють краще уявити роль обох батьків у розвитку особистості дитини. Ставлення матері до дитини має ключове значення для формування почуття соціальної спільності і соціальної ідентичності. Крім безумовного емоційного його прийняття мати своїм зразком ніжності і турботи про дітей, чоловіка, осіб позасімейного кола демонструє модель поведінки, схильної соціальним інтересам. Мати вчить дитину любові і турботи про інших людей, заохочує її до формування товариських, дружніх інтересів за межами сім'ї. Функція батька у вихованні дитини складається в заохоченні її активності, спрямованої на розвиток соціальної компетентності, необхідної дитині для подолання комплексу неповноцінності. Батько ставить завдання, дає зразки способів вирішення, надає необхідну допомогу, стимулює автономію дитини і спрямованість на досягнення цілей.

К. Бартолом'ю і Л.М. Горовіц [7], розвиваючи теорію прив'язаності Д. Боулбі, пропонують чотириокатегоріальну модель прив'язаності у дорослості. Дослідники виходять з параметрів ставлення до себе (model of self) і ставлення до інших (model of others). При позитивному ставленні до себе і позитивному ставленні до інших у людини формується надійна прихильність (тип А - secure attachment): впевнений стиль прив'язаності пов'язаний з переживанням щастя, дружби і довіри у відносинах з іншими людьми. Такій людині приємно відчувати близькість, легко зближуватися з іншими людьми, вона рідко турбується про те, що її можуть кинути або про те, що хтось може дуже сильно зблизитися з нею.

При негативному ставленні до себе і позитивному ставленні до інших розвивається амбівалентно-тривожна (тип В - preoccupied) прихильність: цей стиль характеризується сильним прагненням до близькості, але така людина часто виявляє, що інші недостатньо сильно зближуються з нею, як того хотілося б; вона боїться бути покинутою.

При негативному ставленні до інших і позитивному до себе формується відкидаючий тип прив'язаності (тип С - dismissing). Людина відчуває себе комфортно без близьких відносин, їй важливо відчувати свою незалежність.

При негативному відношенні і до інших, і до себе виникає унікаючий тип прив'язаності (тип D - fearful): людина хотіла б близьких відносин, але боїться, якщо вона відкриється занадто сильно, то партнер заподіє їй біль.

А.Б. Холмогорова [6] в дослідженнях емоційних розладів підкреслює вплив на їх формування дисфункціональних коаліцій і комунікацій в сім'ї. Дослідник описує два типи дисгармонійних дитячо-батьківських відносин: «холодний контроль (affectionless control)» - низький рівень батьківського піклування, емоційного тепла, зверхконтроль можуть стати причиною негативного самоставлення і знецінення себе, а також загальмувати процес соціалізації в сфері автономії та незалежності. Другий тип дисгармонійних відносин - «емоційні лещата» - характеризується зайвою тривожністю батьків, високою включеністю дитини в батьківську систему.

Логіка формування певного типу прив'язаності часто пов'язана роз'єднаністю і комунікативними парадоксами в батьківських сім'ях з постійними сумнівами в широті партнера породжують амбівалентно-тривожну прив'язаність. Симбіотичні відносини з батьком, включеність в дисфункціональну вертикальну коаліцію батько-дитина і негативне ставлення до дитини узгоджуються з вираженим бажанням дистанціюватися від людей - унікаюча прив'язаність. Зайва включеність в симбіотичний зв'язок з батьком при позитивному ставленні до дитини формує відкидаючу прив'язаність як прагнення до сепарації. Гармонійність подружньої системи - функціональні горизонтальні коаліції між батьками, позитивне ставлення до дитини - формують надійну симпатію.

Таким чином, вивчаючи спрямованість і тематику робіт, присвячених становленню подружніх стосунків, можна виявити ряд досліджень, які розкривають чинники впливу. У результаті визначення зв'язку між батьківською поведінкою і осмисленням особистості себе і ставлення до неї батьків була створена типологія сприйняття батьків дитиною. Багато

дослідників вважають, що існує зв'язок суб'єктивного бачення людиною картини сім'ї і себе в ній з особливостями розвитку та формування її уявлень про себе. Є дані про те, що суб'єктивний образ батьківської сім'ї формується на підставі поєднання образів взаємин батьків з дитиною і батьків між собою. Прив'язаність до батьків є основним чинником, що впливає на проблеми, загальні для життя подружніх стосунків. Для розуміння цих паралелей використовується модель прив'язаності і сепарації, що має в структурі такі елементи, як надійна, амбівалентно-тривожна, відкидаючи та уникаюча прив'язаності.

Відповідно, найбільш сприятливим для подружніх стосунків є надійний тип прив'язаності: він дозволяє людині довіряти іншим людям, не боятися близькості з іншою людиною. Решта три типи прив'язаності можна умовно назвати «ненадійними». Особливо цікавим стає питання про психологічні якості матері і батька, які впливають на формування того чи іншого типу прив'язаності.

Література

1. Адлер А. Понять природу человека. СПб. 1997. 109 с
2. Боулби Дж. Привязанность. М.: Гардарики, 2003. 477с.
3. Жихарева Л.В. Теория привязанности, теоретические и практические аспекты / Перспективы, Наука и образование 2013, №4. С.144-148.
4. Кляйн М. Зависть и благодарность Исслед. бессознат. источников [Пер. с англ.] / Мелани Кляйн; [Информ. центр психоаналит. культуры Санкт-Петербурга]. - СПб. : Б.С.К., Б. г. 1997. 94 с.
5. Кучманіч І.М. Особливості взаємозв'язку типу прив'язаності та взаємостосунків у подружній підсистемі. Збірник наукових праць. Психологічні науки, 2013. №11. С.167-171.
6. Холмогорова, А.Б. Теоретические и эмпирические основания интегративной психотерапии расстройств аффективного спектра: автореферат дисс... доктора психологических наук. М., 2006. 53 с.
7. Bartholomew K., Horowitz, L. Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. Journal of Personality and Social Psychology. 1991, Vol. 61, No. 2, 226-244.
8. Rosen-Grandon, J. R., Myers, J. E. & Hattie, J. A. (2004), "The Relationship Between Marital Characteristics, Marital Interaction Processes, and Marital Satisfaction", Journal of Counseling & Development, Vol. 82 No. 1, p. 58-68.

ВПЛИВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА ВНУТРІШНІ МЕХАНІЗМИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ЗЦІЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ

Горшкальова Тетяна Миколаївна
музичний керівник ДНЗ№7,
м. Малин, Житомирської обл.

«Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої потреби слухати музику і діставати насолоду від неї», - писав В.Сухомлинський. Він же наголошував: «Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті є основою емоційної, естетичної, моральної культури».

Музика є мовою серця, найніжніших почуттів, світу емоцій людини. Вона дає людині поштовх для внутрішнього переживання і уяви. Це внутрішнє відчуття та переживання викликає бажання передати музику в дії, міміці, жестах, рухах, співі, грі, створювати нові художні образи. Емоційний вплив музики набагато більший, ніж вплив будь-якого іншого виду мистецтва.